

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Матвієнко Ольги Василівни на дисертаційне дослідження
Оніщук Ірини Ігорівни «Розвиток іншомовної освіти майбутніх вчителів
гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України
(середина ХХ - початок ХХІ століття)», поданого на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки**

Актуальність обраної теми. В умовах євроінтеграції України в європейський освітній простір актуалізується проблема підвищення якості та ефективності іншомовної освіти, особливо це стосується підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах. У Концепції підготовки вчителя іноземної мови в Україні окреслено ступеневу підготовку вчителя іноземної мови, її варіативність, професійну спрямованість і гуманізацію навчання, міжпредметні зв'язки, індивідуально-творчий підхід до студента, що має безпосереднє значення для здійснення іншомовної освіти. На значення формування іншомовної соціокультурної компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей у процесі вивчення іноземної мови вказується у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті. У цьому контексті дослідження проблеми розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина ХХ -початок ХХІ століття) є надзвичайно актуальною, адже одним зі шляхів розв'язання зазначеної проблеми є критичне осмислення та творче використання історичного досвіду.

Отже, дисертаційна робота І.І. Оніщук, присвячена розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина ХХ - початок ХХІ століття), є безумовно актуальною, доцільною та своєчасною. Актуальність дослідження Оніщук Ірини Ігорівни підкреслюється тим, що воно входить до плану науково-дослідної роботи Вінницького державного педагогічного університету за

темою «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної * компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти» (№ 0115U002571). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 15 від 23.02.2017 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді НАПН України з координації наукових досліджень у галузі педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 16.05.2017 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Науковий апарат дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання, методи, методологічні підходи, об'ємна джерельна база, наукова новизна та практичне значення) сформульовано чітко, виважено, вмотивовано. Зміст дисертації відповідає її темі, а вдала структуризація сприяла дотриманню логічної послідовності розв'язання завдань та висвітленню отриманих даних, що забезпечило досягнення поставленої мети. Наукові результати, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, достатньо обґрунтовані, вони підтверджуються змістом кваліфіковано виконаного дослідження.

Відповідно до мети й завдань, специфіки об'єкта й предмета дослідження дисертанткою застосовано відповідну методологію. Так, на основі особистісно орієнтованого, комунікативного, когнітивного, соціокультурного, компетентнісного, культурологічного, аксіологічного, лінгвокультурологічного, поліфункціонального, міжкультурного, системно-хронологічного, деонтологічного, рефлексивного та продуктивного підходів комплексно проаналізовано соціально-історичні, культурно-педагогічні передумови розвитку іншомовної освіти в Україні з середини XX - до початку XXI століття.

Для досягнення поставленої мети автором було використано комплекс взаємопов'язаних специфічних саме для визначеної спеціальності методів дослідження: *історичних*, що дозволили простежити в динаміці розвиток

іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України в досліджуваний період; *загальнонаукових*, котрі використовувалися з метою комплексного ретроспективного та перспективного історичного аналізу етапності розгортання ідеї іншомовної освіти; *порівняльно-аналітичного* - для визначення теоретико-методологічних основ дослідження та порівняльного аналізу архівних джерел у науково-педагогічній літературі; *структурного* - з метою здійснення ретроспективного аналізу нормативно-правових документів, статистичних звітів освітніх установ; *хронологічного* - для установлення динаміки змін у системі іншомовної освіти в Україні у досліджуваний період; *емпіричних методів* (вивчення педагогічної практики, спостереження).

Джерельна база дослідження побудована на широкому та різноманітному фактологічному матеріалі, її становлять: офіційні документи освітніх реформ; нормативно-правові документи досліджуваного періоду, що регулювали освітній процес у закладах вищої освіти (накази, постанови, розпорядження, університетські статuti); архівні джерела щодо роботи закладів вищої освіти (навчальні плани, програми і навчально-методична література з викладання іноземних мов; праці вітчизняних дослідників історії педагогіки; інтерпретаційні джерела: монографічні та дисертаційні праці, наукові статті, що вміщують інформацію з теорії та методики викладання іноземних мов у закладах вищої освіти; періодична преса досліджуваного періоду; іншомовні інтерпретаційні джерела: монографічні та дисертаційні праці, наукові статті періодів середини XX -початку XXI століття; наукові дослідження зарубіжних науковців у галузі іншомовної освіти. Для пошуку інтерпретаційних джерел проаналізовано матеріали таких фондів: Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. Сухомлинського, Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва,

бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; Ізмаїльського державного гуманітарного університету; Житомирського державного університету імені Івана Франка; Херсонського державного педагогічного університету; Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Позитивно варто оцінити широку апробацію результатів дослідження, його висновків та рекомендацій, сформульованих у науковій роботі. Дисертантка представила основні положення своєї дисертації на багаточисельних міжнародних, всеукраїнських та он-лайн конференціях, а також інших науково-практичних заходах.

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації. У дисертації отримано наукові результати, що мають важливе наукове значення для розвитку загальної педагогіки та історії педагогіки. Ми цілком погоджуємося з її основними положеннями: *вперше науково обґрунтовано* періодизацію розгортання у досліджуваний період ідеї іншомовної освіти: I етап (1950 - 1960) - формування загальнонаукового інтересу до феномену іншомовної освіти; II етап (1970 - 1980) - іншомовна освіта в умовах реформування вищої школи; III етап (1990 - 2018) - етап сталого розвитку іншомовної освіти в умовах інтеграції в європейський освітній простір; *схарактеризовано тенденції*, що визначають науковий об'єктивізм висвітлення іншомовної освіти як історико-педагогічного явища; *окреслено* організаційно-педагогічні засади іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах; *виокремлено особливості формування змісту* іншомовної освіти в педагогічних університетах України (середина XX - початок XXI століття); *визначено форми, методи й технології* іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; *виявлено шляхи імплементації досвіду*

іншомовної освіти в педагогічних університетах України (середина XX - початок XXI століття); *уточнено та поглиблено* змістове наповнення поняття «іншомовна освіта майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей»; у науковий обіг введено маловідомі для сучасної науки історико-педагогічні джерела, що доповнюють і уточнюють відомості про іншомовну освіту майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах у період із середини XX - до початку XXI століття; *подальшого розвитку* набуло висвітлення історико-педагогічних явищ, що характеризують стратегію іншомовної освіти в Україні та особливості її втілення у практику іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах.

Практична цінність положень, результатів та висновків дисертаційної роботи є вагомим і полягає в тому, що за результатами дослідження запропоновано методичні рекомендації «Розвиток іншомовної освіти майбутніх вчителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах» та обґрунтовано доцільність цього методичного упровадження у практику педагогічних закладів вищої освіти для підвищення рівня професійної готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Теоретичні положення, історико-педагогічні ідеї досліджуваного періоду, обґрунтовані в дисертації, можуть бути використані в системі педагогічної освіти, під час написання підручників, навчальних посібників і методичних матеріалів для майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; у розробці лекційних і практичних занять з навчальних дисциплін «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Методика виховної роботи», «Педагогічна майстерність» тощо.

Найбільш суттєві наукові результати дисертації

1. На основі глибокого історико-педагогічного аналізу автором з'ясовано історичні, науково-педагогічні передумови, етапи та відповідні їм тенденції розвитку іншомовної освіти в Україні в середині XX - на початку XXI століття; здійснено історіографію проблеми. Аналіз історичних,

соціальних, культурних та педагогічних умов і чинників, що призвели до * . змін мети, завдань, змісту іншомовної освіти в Україні, дозволив дисертантці визначити три етапи розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України в період з середини ХХ до початку ХХІ століття. Перший етап (1950 - 1960) - етап формування загальнонаукового інтересу до феномену іншомовної освіти з такими тенденціями: виховна спрямованість освітнього процесу; інтеграція споріднених спеціальностей; інтенсифікація іншомовної освіти за рахунок дидактичних засобів; педагогізація вищої освіти. Другий етап (1970 -1980) - іншомовна освіта в умовах реформування вищої школи, до основних тенденцій цього періоду автор відносить такі: зміна мовної моделі підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей; поява нових методичних підходів. Третій етап (1990 - 2018) - етап сталого розвитку іншомовної освіти в умовах інтеграції в європейський освітній простір, основні тенденції: диверсифікація та розширення переліку гуманітарних спеціальностей; інтернаціоналізація іншомовної освіти; полікультурна спрямованість вивчення іноземних мов; розширення мовного плюралізму; формування єдиного освітнього простору мовного поля.

2. Історіографічний аналіз дозволив автору визначити міждисциплінарну сутність іншомовної освіти, яка полягає в тому, що: вивчення будь-якої нерідної мови має супроводжуватися вивченням культури народу, який розвиває вміння розуміти світову культуру в цілому, формує здатність орієнтуватися в сучасному полікультурному й інформаційному суспільстві. Аналіз джерельної бази дозволив І. Оніщук зробити висновок про те, що поняття «іншомовна освіта» має декілька параметрів: як цілісний педагогічний процес характеризується закономірністю, цілеспрямованістю; як цінність - цінності-відносини, цінності-знання, культурні цінності; як діяльність характеризується наявністю суб'єкт-суб'єктних відносин у міжкультурній комунікації; як результат - це сукупність відповідних компетенцій.

3. До особливостей трансформацій іншомовної освіти в системі професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей на сучасному етапі у роботі віднесено такі: підготовка має базуватися на положеннях освітніх документів Ради Європи з розробки стандартних характеристик володіння мовами і рівнів оцінювання іншомовної компетенції (Common European Framework of Reference for Languages); встановлення нерозривного взаємозв'язку педагогічної та лінгвістичної підготовки майбутніх учителів; створення освітнього середовища, що мотивувало би студентів до оволодіння іноземними мовами.

4. До педагогічних засад, здатних забезпечити ефективну іншомовну освіту, віднесено: вдосконалення особистої мовної стратегії викладача, що пов'язано з формуванням різних рівнів освітнього простору: індивідуального мовного тезаурусу та інтелекту, індивідуальної мовної стратегії та простору. Рівень індивідуального мовного інтелекту припускає здатність конкретної людини використовувати особистий мовний тезаурус для індивідуального вирішення різноманітних вербальних і невербальних ситуативних задач. Автором дано власне визначення досліджуваного поняття: іншомовну освіту майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей розуміємо як процес і результат підготовки фахівців у галузі іноземних мов, які володіють сукупністю компетенцій, систематизованих знань і практичних навичок, що дозволяють розв'язувати теоретичні й практичні завдання за профілем іншомовної підготовки.

5. Дисертанткою визначено особливості формування змісту іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина XX - початок XXI століття). Важливо, що особливості визначені відповідно до етапів розвитку іншомовної освіти в Україні. Так, у другій половині XX ст. до змістових новацій віднесено: розмежування теорії і практики вивчення іноземної мови, посилення психолого-педагогічної підготовки, введення факультативних дисциплін з іноземної мови, введення професійно-орієнтованих курсів за вибором.

Починаючи з 90-х років XX століття розвиток змісту іншомовної освіти «обумовлений такими факторами: реформуванням національної системи освіти, що розпочалося відразу після проголошення державної незалежності, її розвитком відповідно до Конституції України та Закону «Про освіту»; забезпеченням національного характеру і водночас конкурентоспроможності української освіти на світовому ринку; зміною парадигми суспільної свідомості, переосмисленням ціннісних орієнтацій, усвідомленням пріоритетності загальнолюдських і національних цінностей.

6. Визначено особливості методичного забезпечення іншомовної освіти у досліджуваній період: граматико-перекладний метод (мета полягала у вивченні граматики та перекладу текстів); аудіовізуальний метод (побудований на використанні відеоапаратури); аудіолінгвальний (розвиток усного мовлення на основі аудіювання та усного спілкування у процесі багаторазового механічного повторювання готових навчальних діалогів); структурно-глобальна методика (сприймання іноземної мову на слух, а її значення розкривалося на основі використання фільмів, магнітофонних записів); сугестопедичний метод (розвиток високого рівня мотивації навчання); комунікативний (іноземна мова визнана засобом спілкування); емоційно-смісловий (імітація поведінки людини в іншомовному середовищі на основі використання ігрових методів навчання). До форм іншомовної освіти, крім традиційних, відносилися спецкурси, спецсемінари, індивідуальні та групові консультації. Технологізація іншомовної освіти в цей період пов'язана із використанням технічних засобів навчання: діапозитивів, діафільмів, кінофільмів тощо. Із упровадженням у 90-х роках в іншомовну освіту комп'ютерних технологій, особливого значення набуває технологія «освітнього середовища» та поширюється поняття «інформаційно-освітнє середовище».

7. До ефективних напрямів використання прогресивного досвіду іншомовної освіти досліджуваного періоду віднесено використання таких педагогічних стратегій, як: інтеграція репродуктивних методів навчання й

творчої діяльності (поповнення словникового запасу й ділові ігри; робота з довідковою літературою й пошукова самостійна робота; мовні вправи й аналіз конкретних ситуацій тощо); поєднання модульного і проблемного навчання за рахунок реалізації принципу розвивального навчання; застосування неокомунікативної моделі іншомовної освіти (зміцнення міжособистісної комунікації, розширення сфер реалізації іншомовної комунікації; гнучкі концепції іншомовної освіти); використання когнітивних стратегій іншомовної освіти та міжкультурної спрямованості процесу спілкування (залучення студентів до осмислення особливостей світогляду, ціннісних орієнтирів носіїв мови з метою пошуку оптимальної стратегії спілкування); запровадження моделі іншомовної освіти, що дає можливість конкретизувати соціальну, професійну та наукову активність особистості студента; посилення позааудиторної роботи з іншомовної освіти (професійно орієнтовані заходи англійською мовою, робота гуртків та клубів іноземною мовою).

Повнота викладу результатів в опублікованих працях Основні результати дослідження опубліковано у 38 працях, з яких 9 -у наукових фахових виданнях, 2 - у зарубіжних виданнях, 27 статей - в інших виданнях. Текст автореферату відповідає змісту і структурі кандидатської дисертації, дає чітке уявлення про її специфіку та отримані результати наукового пошуку.

Зауваження і побажання

Разом із позитивною оцінкою змісту дисертації, рівня її виконання, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і окреслити коло питань, котрі потребують додаткових роз'яснень з боку дисертанта:

1. Достатньо інформативним, різнобічним та обґрунтованим є аналіз базового поняття та його характеристик на різних етапах розвитку іншомовної освіти у визначений історичний період у підрозділі 1.2. Водночас висновки щодо цього підрозділу слід було зробити чіткіше.

2. На основі вивчення наукової літератури та дослідження архівних * матеріалів автором у підрозділі 2.2. представлено різні підходи до класифікації методів іншомовної освіти учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина XX -початок XXI століття) відповідно до кожного із визначених етапів. Узагальнений матеріал доцільно було би представити у формі таблиці.

3. У підрозділі 1.3. визначено вплив стратегічних документів Ради Європи на розвиток іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України у досліджуваний автором період. Бажано було б подати результати впровадження визначених документів у педагогічних університетах України нині.

4. Дисертанткою визначено особливості формування змісту іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина XX - початок XXI століття) у підрозділі 2.1. У той же час, аналіз навчальних програм різних етапів розвитку іншомовної освіти можна було би представити ширше.

5. У підрозділі 2.3. щодо компетентнісного підходу в іншомовній освіті проаналізований багатий, різноплановий матеріал, зроблені важливі узагальнення та висновки. У підрозділі введено багато супутніх понять («професійна компетентність», «комунікативна компетентність», «соціокультурна компетентність»), на жаль не визначені взаємозалежні зв'язки між ними.

6. У роботі детально схарактеризовано розвиток методів іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей, у той же час недостатньо уваги приділено розвитку форм іншомовної освіти у досліджуваний період.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота «Розвиток іншомовної освіти майбутніх вчителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина XX - початок XXI століття)» є самостійним, структурно завершеним дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати в галузі загальної педагогіки та історії педагогіки, що в сукупності є суттєвими для теорії і практики розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України.

Кандидатська дисертація відповідає паспорту спеціальності 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки, профілю спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01, вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567, а її автор, Оніщук Ірина Ігорівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки.

11 червня 2019 року

Доктор педагогічних наук, професор,
проректор з наукової роботи Київського
національного лінгвістичного університету

О. В. Матвієнко

Власноручний Підпис _